

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A zsinati törvényanyag terjedelme.

A zsinati törvényanyag terjedelmét három főszempont befolyásolja: a törvény eszmei természet, az egyh. törvényhozó hatalomnak a közjogi helyzet által megszabott ereje, és az egyházi jogrend gyakorlati szüksége. Mind a három főfontosságú tényező a törvényanyag terjedelmének meghatározásában; bármelyiknek elejtése is zavart és kárt okoz; vagy azt eredményezi, hogy a törvényanyagba holt helyek kerülnek bele gyakorlati jelentőség nélkül, vagy azt, hogy egyes rendelkezéseknek felsőbb helyen való kifogásolása az egész törvény hatályba léptét késlelteti, vagy azt, hogy a jogrend egy része ismét oda lesz dobva a particularis szabályalkotás sokszor szeszélyes munkájának.

A törvény anyagi értelemben egyetemes jelentőségű jogszabály; alaki értelemben az illetékes factor vagy factorok által meghatározott formák között alkotott, külső cselekményeket szabályozó rendelkezések összege. Az abszolutizmus a formát nélkülözheti; de az alkotmányos élet olyan súlyt tulajdonít neki, hogy a törvény érvényessége tekintetéből a lényeg első jelentőségű alkotó elemeként szerepel. A profán törvényhozás a törvény anyagi értelmét gyakorta mellőzi s munkájának egy részét kormányzati functiók s más individualis esetek törvény formájába foglalásával meríti ki, a mi különben abban leli magyarázatát, hogy az államhatalmi ágak merev elkülönítése az alkotmányos államokban nem vitetett keresztül, a keresztülvitel nem is ohajtandó, nem is lehető; nem ohajtandó az alkotmányos ellenőrzés szempontjából, nem lehető annál a szerves összeköttetésnél fogva, mely az állam souverainitását együtt alkotó államhatalmi ágak között létezik. A törvényhozási munkának illetően kiterjesztése gyakorlati nehézségbe a törvényhozás permanentiájánál

fogva nem is ütközik. Annál erősebben lép előtérbe az alaki értelem, mint a törvény főfontosságú érvényességi eleme, mint a hogy ezt pl. a magyar közjogban Werböczy hármaskönyve megállapítja s a törvényhozás több ízben ismételi. A törvény szerint összealkotott országgyűlés a törvényhozási munka formájának megtartása, a koronás király szentesítése, a királyi pecsét és a publicatio, mind olyan formalitások, melyek közül ha csak egyik is hiányzik, a törvény érvénytelen s alkotmányosan végre nem hajtható.

A zsinat nem lévén permanens törvényhozási szerv, munkájában szorosán tartani kell magát első sorban is a törvény anyagi értelméhez s „drága“ idejét elszigetelt esetekkel mulatni nem szabad. A törvényanyag eliminatorius szempontját tehát a törvény anyagi értelme adja meg. A törvénykönyv csak az egyetemes jelentőségű jogszabályoknak engedjen helyet magában; a rendezetlen jogviszonyok nagy száma ilyen megszorítás mellett is bőanyagot szolgáltat.

A törvény alaki értelme, mint a törvényanyag befolyásoló tényezője nem annyira a törvény eszmei természetéhez, mint inkább külső viszonylatához tartozván, a fejtegetést átvezetiamo másik szempont körébe, melyet az egyh. törvényhozó hatalomnak a közjogi helyzet által megszabott ereje alkot.

Az 1608. k. e. I. decretum így szól: *a valás gyakorlata . . . mindenütt szabad legyen; és annak szabad élvezetében és gyakorlatában senki senkit meg ne akadályozzon. Sőt inkább a karok és rendek közt támadható gyűlölség és meghasonlás kikerülése céljából elhatározzák, hogy mindenik vallásfelekezetnek a maga hitét valló előljárói vagy superintendensei legyenek.* Ezt a rendelkezést az 1647. évi V. t.-c. megerősíti és bővíti: „A mi a vallás ügyét illeti, az 1608. évben a koronázás előtt kiadott I. cikkelynek és a királyi hitlevelek 6. feltételének és

az e tárgyban később kelt más országos törvényeknek erőben hagyásáról és az eddig előfordult különböző akadályok és magyarázatok mellőzésével kijelentettük és határoztuk: hogy az ország összes karai stb. . . . *vallásukat* a templomok, harangok és temető szabad használata mellett mindenütt szabadon gyakorolják és senkinek sem szabad bárkit kit is az ő *vallásának szabad gyakorlatában* bármely módon vagy bármely ürügy alatt zavarni és akadályozni. A királyi hitlevél hivatkozott 6. feltétele ezt mondja: „. . . senkit bárminő rendű és állapotu legyen is, se Ő felsége se a földesurak semmi módon és semmi ürügy alatt annak“ (t. i. a vallás szabad gyakorlásának) „használatában és *vallása szabad gyakorlásában* meg ne háborítsanak és meg ne akadályozzanak.“ Ugyan ez a feltétel mondja: a *vallás ügye* szabadon sértetlenül és érintetlenül maradjon.

Világosan kitűnik ezekből a törvényekből, hogy a szabadságot nem a közre, hanem az egyénre vonatkoztatta a törvényhozás; az egyháznak, mint ilyennek közjogi helyzete tisztázást nem nyert. A jóhiszemű protestáns rendek megvoltak ugyan győződve a felől, hogy a törvényben foglalt és többször ismételt vallás-szabadgyakorlat nemcsak az egyén magánjogát, hanem az egyháznak mint közjogi corporationak közjogát is jelenti; de ebből a jóhiszemű meggyőződésből hamar kiábrándította őket az a szűkeblű gyakorlat, melylyel a törvényeket az uralkodó ház és a róm. kath. clerus alkalmazta. S valóban ha a legis ratio-t félre téve az academicus bírálat szemüvege elé állítjuk az elsorolt törvényeket, kénytelenek vagyunk bevallani, hogy az egyház közjogi helyzete nem nyer bennök kifejezést: egyedül a királyi hitlevélnek ez a kifejezése „vallás ügye“ viszi közelebb a vallás-szabadgyakorlat intézményét a közjog sfájához, a nélkül azonban, hogy az egyház autonomiáját a közjogi erő garantiájával körülvette volna.

Ennek tudatától áthatva és a százados mulasztás helyrehozásától lelkesítve az 1790—1. évi törvényhozás a 26. cikkely 2. pontjában így rendelkezik: „A szabad vallásgyakorlatnak bővebb megszilárdítása végett nyilvánítatik, hogy az már sehol sem magánjellegű többé, hanem mindenütt nyilvános s ennél fogva a magános és nyilvános gyakorlat közötti különbség teljesen megszűnven stb. . . .“ S hogy a szabadvallásgyakorlatra nézve egyszer és mindenkorra kizárassék és megerőtlenítettessék az a szűkeblű balmagyarázat, hogy ez a fogalom az istentisztelet és szertartásos cselekmények szabadságában kimerül, a hivatkozott törvénycikkely 4. pontja

minden további vita előtt lezárja a sorompót s oly határozottan állítja előtérbe az egyházat, mint közjogi corporatiót s annak szabadságát, mint az autonomia egész körére kiterjedőt, hogy ez a pont méltán tekinthető az egyházszabadság közjogi catechismusának. Itt már nem csak a fundamentum van lerakva, hanem közjogi szabadságunk egész épülete áll előttünk diszítve a felvilágosodás ornamentikájának műveivel. Mind két hitvallású evangélikusok a vallás dolgában egyedül vallásuk, bizonyos rendben felállított fokozatos felsőségeitől tüggjenek. A felsőségek rendezésére és a fegyelmi rend meghatározására a király fenntartja magának a legfőbb felügyeleti jogot a vallás szabadságának érintése nélkül. A törvény által meghatározott módon alkotott kánonok sem kormányzékeni parancsok, sem királyi határozatok által meg nem változtathatók. Zsinatokat tartani szabadságában áll az egyháznak, csak hogy a zsinat tagjainak számához, a tárgyalandó ügyekhez a király előleges beleegyezése kikérendő. A királynak jogában áll nem ugyan igazgatás vagy elnöklés, hanem a felügyelet végett a zsinatra „homo regius“-t küldeni. Az ezen feltételek megtartása mellett alkotott kánonok és szabályok csak akkor bírnak érvényesség erejével, ha a királyi főfelügyeleten átmentek és helybenhagyást nyernek. Mindenekben érintetlenül hagyatnak a király legfőbb felügyeletének az ország törvényes kormányzékeni útján gyakorlandó hatalma s a királyt az egyház lelki ügyei körül megillető többi királyi jogok.

Ekként egyházunk közjogi állása sem a coordinatio sem a subordinatio körébe nem osztható. Az állam és egyház közötti viszony az 1790—1-iki törvényhozásban akként nyert rendezést, a mint azt az államnak egyetemes rendeltetése szemben minden benne élő és részleges rendeltetésű közülettel megkívánja s a mint a jogállam fogalma és az egyes közjogi corporatiók észszerű szabad mozgása követeli. Az autonomiát a fenntartott „iura circa sacra“-k (ius cavendi, inspectionis, placeti, reformandi) fészélyezik ugyan, de a szabad mozgás ekként való korlátozása bőven megtérül abban az előnyben, a mit az állam advocatívái nyújtanak; minek jelentősége különösen a több vallású országokban a szám és erő alantabb fokán álló felekezetekre nézve domborodik ki.

Az érintkezést az állam és egyház között nálunk a korona képviseli; az államfő gyakorolja az egyházzal szemben a fenntartott jogokat s ő vállalja az advocatívák kötelezettségét magára. Az egyházi törvényhozó hatalom ereje ebből a néző pontból bírálandó el. Az egyházi

törvényhozás bárminő rendelkezése az érvényesség fokára a királyi jóváhagyás záradékszerű reávetésével emelkedik; minek folytán minden rendelkezés a közjogi viszonylatban *királyi rendelet erejével bir*, s ekként a kormányrendeletnek erő tekintetében felette, az állami törvénynek alatta áll. A közjogi helyzet tehát, mint a törvényanyag eliminatorius szempontja azt kívánja és követeli, hogy a törvénykönyvbe semmi rendelkezés fel ne vétessék, a minnek tárgya az állami törvényhozó testületnek, mint az államakarat legfelső faktorának jogkörébe esik.

Hogy az egyházi jogrend gyakorlati szükségét legjobban a róm. kath. egyház ismerte fel és elégitette ki, azt magának az egész világra szóló szervezetnek gyönyörű épülete, a minden viszonylatra megalkotott törvényes intézkedések óriási tárháza s a gyakorlatban minden dőccenés nélkül érvényesülő szerves és egyöntetű jogi élet minden kétséget kizáróvá teszi. A római katolikus egyházjognak írott forrásai valóban egy tudósnek egész életére szóló munkát adnak.

Ha a hazai román és szerb egyház jelenben érvényes írott jogforrását tekintjük s a magunkéval összehasonlítjuk, az összehasonlítás nem a mi javunkra billenti a mérleg serpenyőjét. A szerb egyházi szervezetet tartalmazó 1868. okt. 18-án s potlólag 1875. május 14-én s a román nemzeti egyház szervezetét magában foglaló 1869. május 28-án kiadott királyi rendeletek az egyházjognak bővebb forrását képezik, mint a mi egyh. törvénykönyvünk; sőt a számarányban messze alattunk álló izraelita felekezet szabályzatát előíró 1869. június 14-én kiadott királyi rendelet sem marad messze a mi törvényanyagunk megett.

De ebből az összehasonlításból előtűnő hátramaradásunk csak mellékes ösztön a bővebb törvényanyag kiképzésére; saját jól felfogott érdekünk az, a minnek ösztönözni kell a zsinati törvényhozást az egyöntetű jogi rendezés nélkül álló számos anyag törvényi rendezésére. A mi eddig a helyi, egyházmegyei, egyházkerületi szabályalkotás hatáskörébe volt utalva, annak lehetőleg be kell vonatni a törvény anyagába; mert csak így lesz kiküszöbölhető az önkényes eljárás, a praxis ingadozása, a particularis széttagoltság s így elérhető, hogy az egyöntetű jogrend sáncaiba bevonatván az általános jogszabályt igénylő esetek összesége, az egyházalkotmány minden organuma rázkódás és elégedetlenségkeltés nélkül fogja végezni functioit s az egyháznak minden egyes lelkésze, hivatalnoka s általában minden egyes egyháztág — bárhova rendelje is a sors, — jogai, kötelességeinek biztos tudatában munkálhatja a neki adott talen-

tumok szerint egyháza javát s nem áll szemben a jogéletnek azzal a „*tabula rasa*“-jával, a mit a mai particularismus eredményezett, s nem jő abba a helyzetbe, hogy kelleve-keletlen megelégedjék egy igen sokszor légből kapott, de a subjectiv célt támogató esperesi vagy más hivatkozással; a minnek példájával a gyakorlatban elég gyakran találkozhatni.

Még a két eliminatorius szempont szigorú szemelött tartása mellett is hatalmas anyag áll a zsinati törvényhozás rendelkezésére; a mit ha újra törvényi rendezés nélkül hagy, az újabb és újabb *egész törvénykönyv* összealkotásának szüksége a távol jövődőt is epesztetni fogja; holott a jogrend érdeke azt követeli, hogy megalkottatván egy részletes törvénykönyv, a jövő zsinatait csak a novellaris törvényalkotás és a fejlődő viszonyok által teremtett új anyag jogi rendezése foglalkoztassa.

H.-Szoboszló, 1902. Junius 21.

Dr. Baltasar Desső,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Reform. hithűség és áldozatkészség.

— Válasz Veress Imre lelkész urnak „A konvent vegye kezébe az iskolák államosítását” című cikkére. Megjelent a lapok 18. számában. —

V.

Ha az egyház iskoláiban él: úgy egyházunk pusztulásának egyik *nagyon fontos* szerző oka a könnyű módon eszközölhető, s ugyanazért könnyelművé lett iskolaállamosítás, mely tagadhatlan szegénységünkön kívül az egyházi törvények hiányosságában gyökerezik.

Egyházi szervezetünk lényeges hiányának tartom, hogy az egyes egyházközségek presbyteriumai részére az egyetemes egyház vérrel szerzett jogait felforgató, s alaptörvényeit tényleg hatályon kívül helyező hatáskör van biztosítva, részint magában az egyházi törvényben, részint az ennek alapján kifejlődött gyakorlatban.

A bécsi és linci békekötések s az ezek alapján kelt sok rendbeli vallásügyi országos törvények (1608. I., 1647. VIII. X. XIII., 1649. XII., 1687. XXVI., 1790/1. XXVI.) majd az ezen békekötések és alaptörvényekre fektetett 1881. és 1893. évi egyházi törvények kifejezetten elismerik, hogy az *iskolák az egyház kiegészítő részét képezik*, s hogy mást ne idézzek, a mai napon is érvényben levő 1893. évi egyházi törvény 3. §-a kifejezetten így szól: „Az evang. szerint reformált egyház *alsó és felső iskolái*, mint a vallás szabad gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfentartásának eszközei stb. *mindenestől az egyház testéhez tartoznak s az egyházi hatóságok alatt állanak.*”

Ez az egyházi törvény tehát, mint országos alaptörvényeken nyugovó szintén alaptörvény olyan természetű, melyet, mint ilyet magának az egyházi törvényhozásnak *sincs joga megváltoztatni.*

Mert az ebben lefektetett jogalap az egyházi törvényben csak ismétlése a régi *országos törvények* tartalmának, mely utóbbiakat az egyházi törvényhozás hatályaon kívül nem helyezhet. S ha lenne is valaha olyan egyházi törvényhozás, mely e jogalapot feladná, arról kifejezetten vagy hallgatag lemondana: az egyházi törvények hivatolt szakaszának alapját képező országgyűlési törvényeket és békekötéseket, melyeket nem ő alkotott, meg nem változtathatja.

De senki más sem foszthatja meg a törvényekben statuált e jogtól az egyházat, mert az természetes jog, melylyel minden teremtett lény, minden elismert jogi személy *de jure naturae* föltétlenül bír. A természetes jogok ugyanis sem lemondás, sem erőszakos jogtiprás alapján soha senki által el nem évithetők. Ugyanazért bármikor visszakövetelhetők (revindicálhatók.)

S mit tapasztalunk mégis egyházi jogéletünkben?

Azt hogy, bár az egyházi törvény 1. §-a világosan mondja, hogy

„A magyar koronához tartozó országok és tartományok területén létező összes ev. ref. egyház községek együtt és összesen képeznek egy egészet“ tehát egy jogalapon, és egy jog uralma alatt állanak; bár ugyanazon törvény 3. §-a szerint: „az iskolák az egyház egyetemének kiegészítő részét képezik, *mindenestől az egyház testéhez tartoznak*, tehát attól el nem választhatók és *csak egyházi hatóság felügyelete alatt állanak*“ vagyis semmi más hatóság felügyelete alá, s jogkörébe át nem helyezhetők: mégis ugyanazon törvény 412. §-a s még inkább az annak alapján kifejlődött gyakorlat ama fundamentalis jogalapot naponkint dönti, alássa, aláaknázza, s lassankint és részletenkint elpusztítja; nemcsak azért, mert az utóbb említett törvényszakasz minden nagy és kis egyháznak megengedi, hogy, ha nehéz anyagi helyzetben van, az országban létező bármily vallásu más hitfelekezettel, és a minden néven nevezendő vallásfelekezetekhez tartozó polgári községekkel *közös költségen közös iskolát állít-on*; nemcsak azért mert megengedi, hogy a névleg felekezetenélküli, de tényleg katolikus államnak átadhatja iskoláit, hanem különösen azért, mert a csak pár száz lelket számláló, tehát sem szellemi sem más képességgel kellő mértékben nem bíró egyházaknak is megadja azt a jogot, hogy „a mindenestől az egyház testéhez tartozó iskolákat“ ezen testről böles belátásuk szerint téphessék le, s más — az egyháztól idegen — hatóság felügyelete alá helyezhessék s akként az egyházi hatóságok hatásköre alól örökre vagy legalább is végtelen időkre kivonják; az egyház egyeteme részére csupán azon jogot tartotta fent, hogy az elkészített *szerződési pontozatok* neki *előzetesen* azaz a támas előtt jóváhagyás végett bemutatassanak.

Most már mi az eljárás a *gyakorlatban*?

Az, hogy a pusztulásnak induló, sokszor pusztulni akaró egyházak saját böles belátásuk szerint közvetlen érintkezésbe lépnek a kir. tanfelügyelőkkel vagy a közoktatási miniszterium más megbízottjával s megkezdik az államosítás megbeszélését; lassankint megállapodásra jutnak, sőt a szerződési pontokat is megállapítják, annak egyikét másikat fogantatosítják is. De, bár ezt az illetők nyilván beszélnek és hirdetik mindenkinek, tudják is hivatalosok és nem hivatalosok: azonban még mindezek nem hivatalosan történnek; ezek csak magán ügye az illető egyházközségnek.

Mikor aztán az ügy már ennyire előhaladt, akkor némely egyházak — ismétlen, hogy csak némelyek — bejelentik az egyházmegyéknek s ezek utján a kerüle-

teknek, hogy ők most már államosítani akarnak, mert nem tudják iskoláikat lentartani. Az egyházmegyék, majd ezek jelentései s határozatai alapján az egyházkerületek minden nagyobb megvitatás, nyomozás és erősebb bizonyíték nélkül kimondják, hogy, jól van; az előzetes engedély megadatik.

Ha az engedély kiadása ellen valami ellenvetés vagy aggály fejeztetik ki valamely oldalról, azt szánalom, vagy gunyosoly végül bosszankodás fogadja, hogy az illetőnek ne legyen többé kedve alkalmatlankodni, s a más *egyéb*re szükséges drága időt pazarolni. Mert attól, ki a tanácsterembe bejut, ellehet várni annyit, hogy feltudja fogni azt, miszerint ily bagatel ügyekkel bibelődni, a magas testületekhez nem méltó; el lehet várni tőle, hogy tudja, tudnia kell, hogy: praetor minima non curat; arra valók a presbyteriumok és egyházmegyék. Ha ezek jönnek és szükségesnek látják és vallják az államosítást: mi szükség van több bizonyítékra. Hiszen a *megkötendő szerződést úgy is ide kell majd terjeszteni jóváhagyás végett*: akkor aztán alaposan megvizsgálhatjuk s ha a kérelmet nem találjuk indokoltnak, egyszerűen elutasítjuk és nem államosítunk.

De egy kis hiba van itt a számításban; az nevezetesen, hogy az egyházközségnek a törvényt nem ismerő, meg az ismerni nem akaró része a felettes hatóságok előzetes engedélyét végzett dolognak, végleges határozatnak tekintvén, a gyűlölt — s nem mindég ok nélkül gyűlölt — tehertől való szabadulási vágy folytán az egész egyházon erőt vesz az államosítási düh, vagy ha jobban tetszik, hajlam, mint az enni kezdő emberen az éhség. Megkezdetnek tehát az államosítás keresztül viteléhez szükséges most már hivatalos intézkedések: az államosítás iránti szerződés a kir. tanfelügyelő és egyházközség között, ha még meg nem történt volna, megkötetik, sokszor alá is iratik; majd megszerzetnek a telkek, épületek emeltetnek, vagy házas telkek vétetnek átalakítatnak a körülményekhez képest. Mindezek után pedig a szerződés vagy annak fogalmazványa, vagy másolata vagy aláíratlan példányai az egyházmegyék utján a kerületekhez: *előleges jóváhagyás és megerősítés végett* felterjesztetnek, de most már aztán megokolva jó és rossz, helyes és nem helyes, hiteles és nem hiteles adatokkal, hivatalos és nem hivatalos magyarázatokkal s végül az egyházmegyék jóindulatu, meleg vagy közömbös ajánlatával, a szerint a mint az illető egyházmegyében, az államosítás iránti hajlam, vagy ellenszenv van kifejlődve s a minő befolyása s összekötése van az egyházmegyében az államosító egyház lelkészének s más előjáróinak.

Most aztán mi történik az egyházkerületen?

Az, hogy, — *miután itt nem új dolgról van már szó*, mert hiszen az egyházkerület már előzőleg engedélyt adott az egyházközségnek az államosítás iránti lépések megtételére s e lépések nemcsak megtétettek, de már eredményre is vezettek sőt a megállapodások már fogantatosítottak is: a szerződés most már *előlegesen tudomásul vétetik s megerősítettik*. Hiszen a kerületi közgyűlés tagjai is emberek, még pedig érzékeny és jólelkű emberek, kik másoknak kárt nem tehetnek s nem tesznek.

Fentebb említettem, hogy vannak olyan egyházközségek is, melyek egyáltalán nem is kérnek előzetes engedélyt, hogy államosíthassák iskoláikat, s e végből lépéseket tehessenek, hanem — egészen a szerződések megkötéséig — mindent megtesznek, sőt a szerződést pontozatokba foglalják, s a mit azzal magokra vállal-

tak, foganatosítják is s csak ezek után terjesztik azt föl a felettes hatóságokhoz *előleges* jóváhagyás végett. Mert hiszen a törvény világos szavai szerint csak az *egység* (szerződés) terjesztendő föl „előleges tudomás és megerősítés végett” mintha bizony az előzetes eslekmények tisztán csak magán dolgai volnának az egyházaknak, melyekhez senkinek semmi köze sincsen.

Ilyen törekvés és eljárás közben történik azután meg, hogy az immár minden áldozatra sokszor valóban képtelen, sokszor magát képtelennek valló egyházak erejüket felülhaladó áldozatok árán is átalakítanak, vagy újból építenek alkalmatlan épületeket magasabb kívánásnak megfelelőleg; szereznek, vesznek alkalmas vagy alkalmatlan telkeket, házakat, ott és azokat, a hol és a melyeket az alkudozást vezető állami közegek kijelölnek; törlik, zuzzák magukat, csak hogy az állammal kezdett alku valamiképpen sikerülhessen, a helyett, hogy törekednének a jog és szabadság-vesztést — az államosítást — minél kevesebb áldozattal létesíteni.

Hiszen, ha segíteni akarnak magukon, nincs értelme a még erősebb önelterhelésnek; ha fontos jogról mondanak le, nincs helye a ráfizetésnek; ha meg a becsületes alkusz — az állam — igazán segíteni akar a segélyre szorultakon; ha azokkal szemben tiszta és becsületes szándéka van: kell, hogy azokat a felsegéléseket a szegény egyházak nagyobb elterhelése nélkül is megtegye. Miért tehát a lázas törekvés a minél nagyobb adakozásra? Bizony sokszor annyi jóakarattal és áldozatkészséggel, a mennyit az állam iránt ilyenkor tanúsítanak, a felekezeti iskolák is fentarthatók volnának.

Ők azonban a felettes hatóságok előtt céljaikat takargatva, kérik intézkedéseik jóváhagyását; emezek pedig azokat mint a tanügy fejlesztésére irányulókat gyanutlanul helybenhagyják, megerősítik.

Az utóbb említett esetekben, midőn t. i. az egyes egyházközségek nem kérnek s nem nyernek előleges engedélyt, nincsenek ugyan az egyházi főhatóságok annyira kötve, mint előleges engedélyek kiadása esetén: de az egyházközségek sőt nem ritkán az azokat pártoló vagy azok tényeit, célzatát hallgatag elnéző egyházmegyék és az ezen törekvéseket keresztülvonó kerületek között fölőtte nehéz és kellemetlen helyzetek támadnak.

A jövő zsinati törvényhozásnak a tekintetben is intézkedni kell, hogy az ilyen esetek jövőben lehetetlenekké tétessenek.

Világosan és határozottan ki kell mondani a törvényben, hogy az állammal, vagy bármely más hatósággal kezdendő alkudozáshoz az egyházmegyék és kerületektől *előzetes engedély kérendő*, még pedig mindig teljes hitelt érdemlő okiratok alapján (melyeknek hitelességi kellékeire nézve hely szűke miatt itt nem nyilatkozom.) Az ily kérvények véleményadás végett első sorban mindig az illető felettes hatóság tanügyi bizottságának adandók ki, s a felettes hatóságok a kérvények felett csak ezen bizottságok meghallgatása után határozhatnak. Az előzetes engedély csak akkor adható meg, ha a közgyűlés $\frac{2}{3}$ része azt megadja. Az előzetes intézkedések megtétele után a megkötendő szerződés a felettes hatóságokhoz előzetes tudomás és megerősítés végett felterjesztendő. A már kiadott előzetes engedély a szerződés elbírálásában nem köti a felettes hatóságokat.

Anyagi természetű s szervezeti hibákból eredő bajainkat, valamint azok orvoslási módját a fentebbiekben kívántam jelezni.

Ezek azonban olyan természetűek, melyek hosszabb időt igényelnek.

Mivel pedig oly mérvű állami segélyt, melyből a legelhordozhatlanabb terhek s a már létező, de még nem eff. ctuálhatott szükségünk egy része fedezhető leendő, rövid időn belül nyerni nem fogunk; s mivel ezeket a terheket *addig is* fedezni kell, ha csak apró egyházainkat elpuztulni engedni nem akarjuk: az önszegélynek köztekintetekből leendő fokozottabb igénybevételét föltétlenül szükségesnek tartom, s törvényhozással (zsinat) foganatosítandónak vélem; azonban mondanom is fölösleges, hogy nem a szegény nép még nagyobb-mérvű megterhelésével, hanem úgy, a mint azt a lapok 5. számában kifejtettem.

Az önszegélynek megvalósítható és bárhogyan tehetjük is azt, föltétlenül megvalósítandó két alakjáról a lapok 1902. évi 5. számában részletesen szoltam. Ezekre tehát itt ezuttal vissza nem térek.

Mind a két segélyezési alap megteremtésének nagy akadályá az azonban az, hogy nyomorgó apró egyházaink olyanok, mint a néma gyermek, kinek anyja sem tud szolgálni. Otthon keseregnek, sopánkodnak, hüledeznek vagy resignálnak, de az nem jut eszökbe, hogy nyomoruságos helyzetüket hitsorsosaik s a társ-egyházak előtt feltárják, szükségüket, azok minőségét (p. sürgős, halasztható, rendkívüli stb. voltát) indokolva és bebizonyítva, közvetlenül vagy közvetve, a nyilvánosság és felettes hatóságok útján egyesekkel és testületekkel, nagyközönséggel és felettes hatóságokkal részletesen megismertessék s azoknak okot és alkalmat szolgáltatassanak a célra vezető módok és eszközök megbeszélésére, megállapítására, előteremtésére s ezzel azoknak legfőbb és legszentebb kötelességük gyakorlására.

Ragadjanak meg tehát minden alkalmat; teremtsenek hatalmas, ellenálhatatlan közvéleményt a sajtóban, magán és közgyűléseken, egyházmegyéken, hol többségben vannak; hozzanak határozatokat, melyek a felsőbb hatóságok tudomására s ha szükséges, tárgyalása alá jöjjenek. Végre is alig kívánhatják, hogy p. o. a debreceni, hódmező-vásárhelyi, h. böszörményi s más nagy egyházak önbuzgalomból igyekezzenek az ő ügyüket, helyzetüket tanulni, megismerni s rajtuk segítőik, befolyásukat, tehetségüket, jóakarataikat mindenütt és minden körülmények között latba vetni.

Szükségesnek tartanám tehát, hogy végveszéllyel küzdő egyházaink, mivel a hivatalos jelentések mindig kis körben mozognak s nem alkalmasak nagyobb érdeklődés keltésére s a közvélemény kialakítására, segélykérő kérvényeikkel, értekezéseikkel, röpirataikkal határozataikkal, egyenkint és összesen árásszák el az egyes egyházakat, egyházmegyéket, kerületeket, konventet, a törvényhozó zsinatot, melyhez minden egyének, minden testületnek joga van fordulni; keressék föl az az egyház vezérlő embereit, vagyonos hiveit; az egyes vagyonosabb egyházközségeket otthonukban is küldötteik által; panaszoljanak, kérjenek, követeljenek, hogy a közönyöseknek, bezárt, szívűeknek ne legyen meg még a nem-tudás mentsége sem Isten előtt; gyűjtessenek segélyt, addig is, míg az egyházi és világi törvényhozás segítségökre menend, úgy a hogy tudnak, joguk van hozzá, mert élni kell.

Azt mondják talán, hogy egyesek és testületek, felettes hatóságok és társegyszázak gyilkos közönnyel hallják a kérelmet, kezöket ugyan zsebükbe mélyesztik, de nem adakozásra, hanem hogy palástolják felháborodásukat, melyet az alkalmatlan tolakodók iránt éreznek.

Nem kell lankadni. Jussom eszökbe a Megváltó örök-érvényű kijelentése: „valamely városba pedig beme-

nendetek és titeket be nem fogadándanak, annak utczaira kimenyén, azt mondjátok: még a port is, mely reánk ragadt a ti városotokból, itt köztetek letöröljük. Mondom pedig nektek, hogy a Sodomabelieknek állapotjuk türethetőbb leszen ama napon, hogy nem azé a városé." (Luk. 14. 10. 11. 12.)

A kiknek fülei vannak a hallásra, hallja.

(Folyt. köv.)

Padrah Sándor,

kir. közjegyző s egyházkerületi képviselő.

KÖZÉLETÜNK.

Comáromy Csipkés György* kőkoporsó emléke.

A XVII-dik században élt nagynevű lelkipásztor siremléke ott van a régi Dobozy- és a felhagyott Cégled-Kossuth-utcai temetőrészt között emelkedő kettős nagy homokdombnak a kocsit felől eső nagyobbik felén, három lépésnyire a Méliusz Péter első püspökünk lesülyedt követétől. Midőn ezelőtt 8—10 évvel Széll Farkas, Géresi Kálmán és Könyves Tóth Kálmán társaságában e nagy dombot meglátogattuk, még teljesen jól el lehetett olvasni a *Comáromy György* nevet az egyik és a latin felirást a másik oldalon. A százados kökényfa teljes pompájában diszlett, s mint élő fejfa, jótékony árnyat borított a jeles hírű tudós férfi nyugvóhelyére; a törzse combvastagságú volt e kis fának, mely az öreg 80 éves Sándor András Dobozy-temetőbeli csósz állítása szerint már akkor is ilyen volt, mikor ő, mint 16 éves siheder e domb tetején heverészett; az öreg csósz még a diák nevét is tudja e fának, mint mondja, az öreg Vass Pál urtól a botanikus kertnek hirneves főkertésze és Révész Bálint püspök sógorától tanulta meg. A kökényfát vandálusi kezek ez év március havában kicsavartak és most folyik a gazok ellen a vizsgálat. Nem virit hát többé a kis vén kökényfa, egyetlen disze a kopár tetőnek, pedig úgy sem sokáig eresztgette volna már zöld leveleit és apró fehér virágait, hiszen a domb lehordása, a Méliusz sirjának exhumálása ki van mondva; az ásatásnak pedig ez év őszén mulhatlanul be kell következni, ha csak azt nem akarjuk, hogy teljesen veszendőbe menjen az utolsó porszem is a mi emlékezet és kegyelet meg van még az emberekben e szent helyek iránt.

A napokban járt itt tudós Kólyi *Komáromy Andor*; boszorkánypereket kutatott a debreceni városi levéltárban. A 60 évet betöltött tudós barátom egyenes leszármazója a nagy kálvinista praedikátornak, a menyinyiben Csipkés Comáromy György az ő nagyapjának az ősapja volt, és így neki nyolcadizi őse. Meghatottan szemlélte néma és mégis oly sokat beszélő sirkövét nagy elődének s ígérte, hogy ha csak lehet az őszi ásatásokra ismét ellátogat hozzánk.

id. Komlóssy Arthur.

* Született 1628. Komáromban, megh. 1678 Debrecenben, hol előbb tanár, majd lelkész volt. A jelenleg főkapitánysági hivatalul szolgáló Kossuth-utca 12. sorszám alatti ódon épület, mely máig is Komáromy-ház elnevezés alatt ősmertes, az ő tulajdona volt. Utódai már régen elhagyták: Csipkés nevet s csak a Komáromyt használják s egyik ága a családnak királyi jóváhagyás mellett a „Kólyi” előnevet vette fel.

Szinay Gyula Indítványa az egyházi törvények módosítása tárgyában.

(Folytatás.)

Hogy mely egyházközségek tekintessenek e terv szerinti *nagy egyházaknak* s micsoda törvényes elnevezést kapjanak, én erre közelebbi indítványt nem kívánok tenni. Azt gondolom azonban, hogy erre nézve irányadó az egyházközség által fentartott lelkészi állomások száma lehetne s nagy egyházközségeknél azok volnának tekintendők, a melyekben legalább 4 rendes lelkészi állomás és ev. ref. felekezeti jellegű gymnasium vagy felsőbb leányiskola, tanító vagy tanítónőképző intézet van. Az elnevezést illetőleg a „*Nagy egyházközség*” nevet magam részéről elég megfelelőnek gondolnám, habár szóba jöhetne az „*önálló*”, avagy a „*városi*” egyház megjelölés is, ez utóbbi azért, mert a mult századbeli konventek határozataiban a debreceni nagy egyházat például ezzel a jelzővel látjuk megjelölve.

Indítványom ellen úgy vélem, ezen egyes egyházak népességére hivatkozással érvelni nem lehetne, mert mint a tiszántuli egyházkerület statisztikai állapotának 1893. évi kimutatásából látjuk, egyházkerületünk 13 egyházmegyéje közül 7-nek a népessége alól van a debreceni egyház mai népességén, mert a bihari egyházmegyéé 49,493, a szathmarié 46,859, az érmelekié 45,419, a beregié 42.192, a nagykárolyié 28,235, a nagybányaié 22.490, a máramaros-ugocsaie 18,700. Valószínű, hogy ezek a számok az óta emelkedtek, de itt nem az a fő, hanem az, hogy ezek az egyházi körzetek önálló egyházmegyék voltak már akkor is, mikor a lelkek száma bennük annyi volt, mennyit előbb kimutattam.

Még csak azt kívánom megjegyezni, hogy ezen indítványom az u. n. parochialis körök alakítását nemcsak nem zárja ki, sőt e mellett is óhajtható, hogy a hivek lelki gondozása végett a nagyobb egyházak anynyi parochialis körre osztassanak, a hány lelkészi állást tartanak fenn. Azonban a parochialis körök szervezését és működési körét az egyházak magok állapítsák meg.

* * *

A mikor a figyelmet a nagy egyházak jogi állásának rendezésére irányítani, arra felkérni időszerűnek tartottam, egyuttal köteleességszerűleg fölvetni óhajtanék még egy más nagy fontosságú kérdést is, az *egyházi adók* és adótermészetű közszolgáltatások behajtásának a kérdését. Köteleességszerűleg vetem föl e kérdést, mert a ki ez idő szerint ezen nagy egyház vagyoni és pénzügyei vezetésének állók az élen s ki a vezetésem alatti gazdasági és adóügyi bizottságokkal évek hosszú sora óta foglalkozom annak a feladatnak a megoldásával, mimódon lehetne az ilyen nagyobb egyházban, hol a néphullámszórás oly nagy arányú, a kivett adók befolyását és behajtását eredményessé tenni: köteleességet mulasztanék, ha a törvényrevisió alkalmát észleletem s tapasztalataim előterjesztésére föl nem használnám.

Az adót az adó-év folyama alatt kényszereszközökkel szorgalmazni nem lehet. A törvény 258. §-a szerint ennek helye csak a következő évben és annak is a fizetésre legalkalmasabb, tehát nyári és őszi időszakban van.

Mire ez idő elkövetkezik, az adóköteles egyháztagoknak az a nagy része, mely lakásváltoztatásra van

utalva s különösen a szegényebb sorsban lévők nagy száma alig, vagy csak roppant nehézségekkel található fel. Az egyházi adó behajtása a közigazgatási hatóság-nak mostoha gyermeke. Alig van gyűlésünk, a melynek rendjén sürgető kérést, panaszt ne indítsunk. A siker mégis messze marad a várakozás mögött. Az adóhát-
ralek összege évről-évre nő.

A kivetett adónak 40—50% marad kint a kive-tés évében. Az egyház szükségletei viszont folytonosan növekednek, minél fogva a kivetett adóból mit sem nélkülözhetünk. Az adókulcs emelése igazságtalan lenne, mert a rossz fizetők terhét vinné át a jó fizetőkre.

A kérdés óriási horderejű. Annak a nagy egy-házban más megoldása nézetem és gyakorlati tapasztalataim szerint nem képzelhető: mint az egyház ál-tal kivetett adóknak s adótermészetű szolgáltatásoknak az állami adókkal együttes behajtása rendszerének törvénybe iktatása olyan formán, hogy fenhagyván min-den egyháznak tetszésére, hogyha akarja, adóit az ed-digi módszer szerint hajthassa be, azokra az egyházakra, a melyek ezzel a módszerrel élni nem kívánnak, mon-datnék ki, hogy adóikat az államiakkal együtt hajtat-hatják be. E végből az állami adókezelésnél minden egyháztagnak állami adófőkönyvébe, az állami, törvényha-tósági, községi, ut-és betegápolási adórovatokon túl még egy „egyházi adó“ rovat is nyitvatván, az adózó ré-széről fizetett, vagy tőle adóban behajtott összeg min-denkor a kivetések arányában lenne megosztandó s az egyházat illető összegek az egyházhoz havonta átte-ndők. Az állami adót nem fizető egyháztagnak részére is adófőkönyvi lapok lennének nyitandók. Természetes, hogy ezen rendszer szerint az egyházi adók esedékes-ségét az államiak esedékességével összhangzásba kell hozni.

Ismétlem ennek a kérdésnek rendezése életké-rés, e nélkül nagy e yházaink rövid időn a veszede-lem szélére jutnak.

* * *

Nagytiszteletű és tek. Presbyteri közgyűlés! Mielőtt befejezném előterjesztésemet, a melynek megtételére engem kizárólag az indított, hogy a fent tárgyalt két nagy kérdésre t. i. a *nagyegyházak jogi* állása és az *adófizetés* rendezése kérdésére a t. Presbyterium utján a mélyen tisztelt egyházi törvényhozás figyelmét felhívjam, engedtessek meg nekem egyúttal már meg némely jelentősebb törvénymódosítási kérdéssel is fog-lalkozni futólag és lehető röviden.

* * *

Nekem nem feladatom, hogy csak javajlam is *zsinati törvényünknek szabatos rendszerbe* fog-lalását, de ha az 1901. évi 58. számú konventi végzés értelmében összeállított munkálatban, ez irányban tett felterjesztés zsinatunk által méltányoltnék, bizonyára nagy hála-ra lenne egyetemes egyházunk közönsége kötelezve.

* * *

Mai egyházi törvényünk (28. §.) *kettős elnöksé-
get* enged meg. De a gyakorlati élet mutatja, hogy ki-vánatos volna, ha a gyűléseken való elnöklésnél és egyéb tekintetben is kettős elnöki jog mimódon való gyakorlása szabályoztatnék.

* * *

Presbyteri közgyűlésen „*érvényes határozatho-
zatalra*“ a presbyterek legalább $\frac{1}{3}$ -részének „*jelenléte*“

szükséges. (30. §.) Ez a rendelkezés két irányban is megszívlelést igényel. Először mert eltér a praesentes concludunt rendszerint alkalmazni szokott elvétől s ez által gyakran lehetetlenné teszi a gyűlés megtartását. Másodszor mert az $\frac{1}{3}$ -rész „jelenlétét“ a „határozat hozatalnál“ kívánván meg, kérdés, hogy a határozat-képes számban *megnyitott* gyűlésnek az a határozata, a mely a megnyitáskor jelen voltak egy részének ellá-vozása után $\frac{1}{3}$ -ad rész jelenléte nélkül hozatott: egy-általán érvényes-é? Nézetem szerint, a vagyonehidege-nitések, szerzések, kölcsönvételek, új épületek és új lelkészi állomások létesítése kérdésétől eltekintve, meg-határozott számhoz kötését a határozat érvényének el kellene ejteni és a praesentes concludunt elvére állani. Viszont azonban ki kellene mondani, hogy a ki mint presbyter, a presbyteri, vagy mint az egyház valamelyik bizottságának tagja, a bizottsági ülésekben féleven át nem jelent meg s elmaradását nem igazolta, elveszti a presbyteri illetőleg bizottsági tagságot és a legköze-
lebbi választásnál újra nem választható. Ezt a szabályt az 1876. VI. t.-c. 77. §-ából mindnyájan mint sikere-sen beváltat ösmerjük. Hitem szerint ez jól lenne al-kalmazható az egyházi élet terén is.

* * *

A törvénynek a *lelkészválasztásról* szóló feje-zetét az egyházkerületi felterjesztések egészen újja szer-vezni javasolják s hihető, hogy ezen igen is indokolt javaslatok meghallgatásra találnak. Azonban ezen javas-latoknak nem mindenike számol a gyakorlati étellel. A tiszántúli egyh. kerületnek az a javaslata például, hogy a lelkészválasztásra jogosultak névsorát 14 nap alatt össze kell állítani, a választásnak az adó tényleges be-fizetése feltételéhez kötött mai rendszere mellett keresz-tülvihetetlen, mert a névsorba mindazokat fel kell venni, kik a választásra kitűzött nap előtt egy hónappal adó-jukat befizetik, már pedig a törvény 195, 196. 205—208. §-ai szerint a határidőknek akkora sorozata előzi meg a választási nap kitűzését, a mi együttvéve ötször 14 na-pot is kitesz.

De ez a javaslat nem volna elfogadható akkor sem, ha a választási jog az adó tényleges befizetésé-hez nem fogna a jövőben köttetni, mert ez esetben keresztül lehetne ezt vinni a kis, de nem a nagy egy-házakban. A debreceni egyháznak több mint 10,000 adófizető tagja van. Ezek neveit alfabetaikus jegyzékbe és illetőleg nem egy szavazatszedő küldöttség működ-vén, jegyzékbe foglalni nem kis feladat, ha t. i. nem felejtjük el, hogy ennek a betűrendes névsornak az egyházi adófőkönyvből kell készülni, a mire pedig mint-hogy az adófizetést hétszámra felfüggeszteni nem lehet, a nap hivatalos óráiban az adóhivatalnak folyton szük-sége van, és így ahhoz a szavazati névsorkészítő csak elvéte juthat. De feltétlenül lehetlen egy ilyen rövid határidő, ha a választás az év elejére, első hónapjaira, akkorra esik, mikor még nincs adófőkönyv. Az egyház-tagok az év elején iratnak össze házról-házra, külső-ségről-külsőségre járással. Ehez több küldöttség műkö-désével is a sokezer népességű nagy városban hetek, hosszú hetek kellene. Mikor ez a összeírás meg van, az egyházi adó kivetés alapjául szolgáló állami adó kijegyzése végett közölni kell azt a közigazgatási ható-sággal. Az állami adó kijegyzetése, a mi temérdek reá keresgéléssel, személyazonosítgatással jár, megint hosszú heteket vesz igénybe. Ezt követi a közlött ál-lami adó figyelembe vételével az egyházi adó személy szerinti kivetése, ez szintén néhány heti munka s végre

a reklamationalis eljárás, a mi megint több időbe kerül. Csak ezután, illetőleg ezzel születik meg az az adó főkönyv, a mely az adófizető egyháztagokat, tehát a választásnál szavazásra jogosultakat magába foglalja. Ezt 3 hónapon belül semmiféle megfeszített munkával előállítani nem lehet. Ha tehát a lelkészi állás megüresedése az év elejére esnék, feltétlenül ki volna zárva a választási névsornak 14 nap alatti elkészíthetése.

A mi a törvénynek azt a rendelkezését illeti, hogy a lelkészi állás 3 hó alatt betöltendő, ez a rendelkezés a törvény többi rendelkezéseivel nem áll összhangban, mert ha a 196., 197., 205., 206., 208. §§-okban megállapított határidőket összegezzük és ha ezekhez a névjegyzékkészítésre csupán 14 napot veszünk is, ezen idők összessége már 128 napot ad ki, pedig tekintetbe kell vennünk azt is, hogy azok a határidők nem folynak ám közvetlen egymásból, hanem közben presbyterium esperes és püspök részéről tett intézkedéseket és azokkal járó expeditionalis munkálatokat feltételeznek, a melyekre, ha együttvéve nem többet, mint 20 napot számítunk is, a törvényben megállapított határidők összessége már 148 napot tesz ki, miből látható, hogy a törvénynek az az intézkedése, hogy a lelkészi állást az üresedéstől 3 hó alatt kell betölteni: a mai rendszer mellett egyszerűen naptári lehetetlenség.

Mai törvényünk 199. és következő §§ ai nem nyújtanak biztos alapot a lelkészmeghívási jog gyakorlására. A meghívási jog eminens jog. Arra való, hogy kimagasló, kiváló lelkészeket tiszteljenek meg vele, a kik méltók arra, hogy a legelső egyházakban foglaljanak helyet. A meghívási joggal élésre tehát különösen a nagyobb egyházak volnának hivatva. De örök vita forog fenn arra nézve, hogy a meghívandó személyének kijelölése mi módon eszközöltessék. A 199. §. szerint a jelöltben a jogosult választók kétharmadának kell megállapodni. Hogyan? Az összes egyháztagok gyűlésében! Hát lehet annak esetét csak el is képzelni, hogy 10,000 egyháztagot ilyen jelölő gyűlésre össze lehessen kapni? Avagy aláírások gyűjtésével! De hiszen ez ellen, mint kortes módon veszedelmesen kihasználható eljárás ellen ezer kifogás emelhető. Ez nem megbízható és keresztül vitele roppant munkával is járna. A 200. §. szerint a presbyterium jelenti be az espereshez a jelölést. Ezt itt-ott értelmezik úgy, hogy a meghívandó kijelölésének a joga is a presbyteriumot illeti s a gyűlekezeti $\frac{2}{3}$ -ad többség annak idején a 203. §. szerinti ellenpróbából vont következtetéssel állapítandó meg. A debreceni egyház az 1895-iki lelkészválasztásnál így kivánt a Mitrovics Gyula ur meghívásánál eljárni, de esperesünk ezt nem engedte meg s pályázatra kellett a kérdést bocsátani. Ellenben a szomszéd egyházmegyében Hajdu-Böszörményben ez a mód alkalmaztatott 1900-ban a Zsigmond Sándor ur meghívásánál.

A nagy gyülekezeteknek érdekében tehát ezt a zavaros meghívási kérdést minden esetre tisztázni kell. A dunántúli egyházkerületnek az az idevonatkozó alternatív javaslata azonban, hogy a jelöltben vagy a presbyterium $\frac{2}{3}$ -ada, vagy a jogosult választók többsége állapodik meg: vagylagosságánál fogva kont overziákra lenne ismét alkalmas. Nézetem szerint a meghívandó kijelölésének joga a presbyterium kezébe teendő le. Nagy gyülekezeteknél föltétlenül oda.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

„Protestáns Pap” 4. szám. Kölesd, 1902. április hó. Szerkesztik és kiadják Lágler Sándor s Kálmán Dezső.

Vettük e gyakorlati közlőnynek legközelebbi füzetét is, mely változatos tartalommal jelent meg.

Mint a közelebbi füzetben, úgy most is megragadja figyelmünket M. jegyű írónak: „Falusi levelek” című közleménye, mely, alapos tudással, a belmissióról értekezik. Apologia ez Illyés Kálmánnak hason tartatmu cikke ellen. Még pedig minő pompás és hatalmas argumentumokkal felfegyverzett apologia! Tényekre hivatkozik azokkal szemben, akik még most is kételkedni mernek, állítják, hogy nincsen szükségünk belmissiói egyesületekre. Mint a hazai protestánsizmus szegényére hivatkozik Debrecen példájára és a következő lesújtó nyilatkozatot teszi róla: „Ott van Debrecen példája, mint lemoshatatlan gyalászata a magyar protestantizmus történetének! Wolafka ur napról-napra tért hódít a nagy kálvinista Rómában. Temploma évek óta tele van kálvinista hallgatókkal stb. Hisz ezt mindenki tudja Magyarországon, aki figyelemmel kíséri egyházi ügyeinket. És mit tesznek Debrecenben ennek a pápista propagandának ellensúlyozására; ott, ahol közel 100 kálvinista professor és tanító, 6 lelkész, s. lelkészek, anynyi theologus, tehát az egyháznak annyi hivatott katonája van!? Semmit. Éppen semmit. Midőn aztán itt a lelkészekkel szemben is megakarják alkotni a belmissiói egyesületet: éppen a lelkészeket találják utjokban, akiknek sikerül is elnyomni e nemes mosgalmat. Baj is az, ha egy-kettő elbukik. Baj is az, ha egy két ember pápista templomba jár. Baj is az, ha egy két család pápista iskolába járattja gyermekeit. Hadd hulljon a férgese. Így gondolkoznak Debrecenben és ülnek a kényelem és téltenség párnáján tovább.” Fiat applicatio! Szivveljék meg ezt azok, a kiknek nem kell egyéb csak a politizálás és a kiknek még a hátuk is borsózik a belmissióval együtt járó nemes munkától; a kik talán azért is félnek tőle, mert akkor majd kevesebb idejük talál jutni: egy kis friss nemzetire és barátságos kvaterkázásra.

Ez igen érdekes cikk után jön egy pünkössti egyházbeszéd Dräsecke nyomán németből. Egy szintelen és semmitmondó fordítás ez, amely legkevésbé sem érdemelte meg a nyomdafestéket Nincs benne egy halvány gondolat sem, amely ennek a nagy ünnepnapnak jelentőségét csak legkevésbé is kidomborítaná. Nem is szabad lett volna ilyen irányu beszédnek helyt adni ma már egy folyóiratban. A mult századi német rationalismus igen gyenge terméke ez. A német predikációirodalom gazdag mezejéről mennyivel szebbeket és pozitívabb tartalmuakat találhatott volna ennél a fordító.

Jó beszéd a B. Pap István mórággyi ref. lelkész tollából kikerült predikáció, a mely ezt az eszmét fejtegeti: hogyan és miért imádkozunk?

E füzetet Dömötör Bertalan tassi ref. lelkésznek Dobos László szalkszentmártoni lelképásztor koporsója felett elmondott halotti beszéde fejezi be. A jó barát, kedves barátja felett kesereg s mond érzékeny beszédet. Hanem az ilyen kifejezésnek: „nem fárasztunk tovább” nincsen helye a koporsók felett. A halott nem fárad el; Ő már valóban nyugalomra tért, ahol nincsen többé semmi fáradság.

Ajánljuk e füzetet is a protestáns olvasóközönség pártfogó figyelmébe.

Magyar írók élete és munkái. A M. T. Akadémia megbízásából írta *Szinnyei József*. Kiadja Hornyánszky Viktor Budapesten.

Összevártunk a nagy jelentőségű irodalmi műből öt füzetet, hogy azok tartalmát egyszerre ismertessük meg. Így most 62—72 füzetek fekszenek előttünk a VIII. kötetből. Az 5 füzetben a következő protestáns egyházi és iskolai, tehát e lap szempontjából minket közelebbről érdeklő írók neveivel, műveik jelzésével találkozunk: Mányoki Tamás nagy-székelyi ev. ref. lelkész-tanító; Marezi János iglói ág. ev., Margitay Miklós h.-nánási ev. ref. lelkészek; Margitai Péter szatmári lelkész, ev. ref. püspök; Margóczy Gyula acsádi ág. ev. tanító, Margóczy József losonci, Margóczy Kálmán dunae gyházi ág. ev. lelkészek; Marienburg György-Frigyes és Lukács József ág. ev. erdélyi szász lelkészek; Marikovszky Menyhért m.-szigeti áll. felső leányisk. igazgató; Marjay Albert Sándor joghallgató; Marjay János n.-létai, Dr. Márk Ferencz okányi ev. ref. lelkészek; Márk Pál debreceni, Markus Imre szatmári ev. ref. főgymn. tanárok; Markovits Mátyás szarvasi, Maróthy Dániel n.-libereci ág. ev. lelkészek; Maróthy György debreceni főisk. tanár; Maróthy János, Marth János Mátyás pozsonyi ág. ev. lelkészek; Marthi Mihály késmárki ág. ev. iskola-igazgató; Martinyi József nyiregyházi ág. ev. főgymn. igazgató-tanár; Márton Gábor köveskati ev. ref. lelkész; Márton István pápai ev. ref. főisk. tanár; Márton Jenő pozsonyi ág. ev. lyceumi tanár; Márton József debreceni ev. ref. lelkész; Márton Lajos budapesti, Márton Sándor kecskeméti ev. ref. főgymn. tanárok; Dr. Martonfalvi György debreceni ev. ref. főisk. tanár; Martonfalvi Sámuel baranyai, Marussi Mihály gerendi ev. ref. lelkészek; Matnicius Tóbiás zay-ugróci ág. ev. hitvalló lelkész; Massa Simon braszó, Massányi Mihály lévai ág. ev. lelkészek; Dr. Masznyik Endre pozsonyi ág. ev. theol. igazgató-tanár; Mathé László ó-moravica ev. ref. néptanító; Matthaides Sámuel eperjesi, Matthesius Sámuel pongyolaki, Matthia György batfalvi ág. ev., Mátis Ferencz dudari, Maskó István kolozsvári, Matolcsi István baktai, Matolcsi László kecskeméti ev. ref. lelkészek; Mátray Lajos szatmári, Matter János csurgói ev. ref. főgymn. tanárok; Matuska József felső rakoncai ág. ev., Mátyás Zsigmond magyarlápósi, Mátyási János izsáki ev. ref., Mankoch Tamás n.-szalóki ág. ev. lelkészek; Mauner Márton n. sinki ág. ev. iskolaigazgató; Mayer András jolsvai ág. ev. lelkész; Mayer Endre eperjesi ág. ev. theol. tanár; Mazari Dániel tamási ág. ev. lelkész, hitvalló; Mazari Kristóf zsolnai ág. ev., Medgyes Lajos deési, Medgyesi Tatai Mihály dadi, Medgyesi Pál sárospataki, Medgyaszay Gyula János báji ev. ref. lelkészek; Dr. Méhes György kolozsvári ev. ref. coll. tanár; Melas Lukács Keresztély szász kézdi, Meltzer Gergely besztercebányai, Dr. Melzer Gyula acsai, Melzer János rákos-kereszturi, Melzer József garamszegi ág. ev. lelkészek; Melzer Lajos budapesti ág. ev. főgymn. tanár; Melegh Dániel avas-ujvárosi ev. ref. esperes-lelkész; Melegh Gyula m.-szigeti akad. tanár; Melik Sámuel breznóbányai ág. ev. lelkész, superintendens; Dr. Meliorisz Béla eperjesi ág. ev. jogakad. rendkiv. tanár; Melius a reformátor; Melotai Nyilas István, Bethlen Gábor udvari predikátora; Meltzer Tamás legesi, Melzer Jakab kis-lomnici ág. ev. lelkészek; Mentovich Ferencz m.-vásárhelyi ev. ref. főgymn. Menyhárt János debreceni theol. akad. tanárok, Menschendorf József szentpéteri ág. ev. lelkész; Mészáros Ferencz szatmári ev. ref. főgymn. tanár; Mészáros Gyula tenkei, Mészá-

ros János kecskeméti, Mészáros József negyedi, Mészáros Sámuel ó-budai ev. ref. Metzner Pál György szepes-váraljai ág. ev. Mezey Pál csököli, Mező Dániel tapolcafői, Mező István kistótfalui ev. ref. lelkészek; Michaelides Sámuel besztercebányai ág. ev. lelkész, superintendens. Michaelis Frigyes kőszegi, Michaelis Gyula és Michaelis Sámuel alcina ev. lelkészek; Michaelis Pál eperjesi, Michaelis Vilmos pozsonyi ág. ev. collégiumi tanárok; Michaelitska János korponai ág. ev. lelkész; Michnay Endre Dániel pozsonyi, Mihálfi József szarvasi, Mihalik Dániel kézmárki ág. ev. tanárok; Miháltz Elek m.-valkói ev. ref. lelkész, Miháltz Ödön miskolci ev. ref. főgymn. tanár.

E nagy mű eddig megjelent 72 füzetében összesen 15229 magyar író életrajza foglaltatik. Egy-egy füzet ára 1 Korona, s mindenik füzet 5—5 iven jelenik meg. A magyar nemzeti irodalom ismeretéhez elmaradhatatlanul szükséges e nagy és hatalmas munkálattal ismételt is nagy örömmel ajánljuk olvasóink szíves figyelmébe anyagi pártfogásába.

9. — 8.

NEKROLOG.

ELEK DÁNIEL

1835—1902.

A felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *eöri* egyházkörében a megszokott csendet 1902. április hó 8-án, az esti órákban egy váratlanul érkező hír riasztotta fel, a mely a maga leverő hatásával a következő nap reggelén terjedt el még általánosabban, a mint a hívek elborult arccal közölték egymással: meghalt a mi szeretett és tisztelt jó papunk . . . és lőn nagy keserűség a szivekben, bánat az arcokon, őszinté köny a szemekben. Majd elhatott a hír a nagy egyházmegyének egyik szélétől a másikig, sőt átesapott a szomszéd megyébe is és sok szív megdöbönt e hír hallatára: meghalt *Elek Dániel*, meghalt az *eöri* lelkész a régi jó időknek egyik köz-szeretettben és tiszteletben álló pátriarchális alakja. Álljunk meg frissen hantolt sirja felett és kegyeletes érzésekkel áldozunk emlékezetének.

Elek Dániel 1835. február 19-én született Eörben, Elek Dániel és Makó Klára földbirtokos szüléktől, a kiktől a megboldogult mindenkor a mély gyermeki szeretet hálás érzelmeivel emlékezett, a kiktől nyerte örökül a rendíthetetlen hitet, vallásos lelkületet, szívjóságot és a léleknek ama drága kincseit, a melyek Elek Dánielt mindenek előtt kedvessé és becsültté tették, a kik vele érintkeztek. Eörben mai napig is ott áll a hajlék, a melyben szülei éltek és megható volt tőle hallani, a mint megindultsággal mondogatta többször: ime az ősi ház, a melyhez engem drága szüleim szeretete és a gyermek- és ifjkor annyi édes-kedves emléke fűz. Eör különösen az ő ifju kora idejében, mondhatni, egy vidéki kis központ volt, ahol az ott élő nemes uri családok körében élt az igaz magyar kálvinista érzület és a magyar szellemnek oly sok nemes tulajdona: minők az őszinte atyafiúi együtérzés, az egymás iránti szívélyesség, a kölcsönös szeretet, béke és

egyvetértés ápolása s ha tudjuk, hogy Elek Dániel ebben az üde légkörben szívta magába minden jó és szép iránt fogékony lelkével a jónak és nemesnek igaz szeretetét: akkor már nyitott könyv előttünk lelkülete és élete.

A gondos szülék, a kiknek ő 3 nőtestvére mellett egyetlen fiok volt, a szépen fejlődő gyermeket már 9 éves korában elvitték a tudományok forrásához, a pataki főiskolába, a mely bizony, főleg az akkori közlekedési viszonyok között, oda igazán messze volt. A tudományos pályán szorgalommal, buzgalommal haladt előre, sőt később tanítva és tanulva tört a maga elé tűzött cél felé. Pap akart lenni. A szülei háznál nyert vallásos nevelés ezt a pályát valami bűbajos ragyogó fénybe vonta ő előtte és benső lelkesedéssel kezdte meg a theologiai tanulmányokat. Ernyedetlen szorgalmának nem maradt el jutalma: 21 éves korában az első lelkész-képességi vizsgát sikerrel letette s elbucszott az oly igen szeretett „alma mater“-től és az ifjú lélek édes reményeivel kilépett az életbe, hogy megkezdje itt futását a pályán, a melynek magasztos volta felől ideális lelkének olyan sok szép alma volt.

Kápláni szolgálatait Szatmármegyében, *Ilken* kezdte meg, a mely hely éppen arra való volt, hogy az álmodott rózsák helyett töviseket teremjen számára, de arra való is volt, hogy, mindjárt a pálya kezdetén azon a helyen, a mely rá nézve 2 hosszú éven át a megpróbáltatás iskolája volt: megismerje az életet a maga küzdelmeivel; összeegyeztesse a lélek ábrándjait a „rideg valóval“, megszilárduljon lelki ereje, vallásos hite, buzgalma, pályájába vetett bizodalma és így mintegy felfegyverkezve állhasson szolgálatába annak a gondviselő Istennek, a ki őt eddigelé munkáiban segítette. Az *ilki* szolgálatnak házából egyik rokona, Makó Albert, vitkai birtokos és ügyvéd vezérelte ki, kieszközölve számára a nyugodalmasabb *vitkai* kaplántanítóságot, a honnan később *Gebére* ment nevelőnek az ottani Szilágyi család egyetlen fiugyermeke mellé, egyszersmind segédlelkézi minőségben szolgáltán Szilágyi Lajos, gebei esperes-lelkész oldalán. A milyen keserű emléküvé vált rá nézve az *Ilken* eltöltött 2 esztendő, éppen olyan kedvesen emlékezett gyakorta a gebei szép napokra.

1865-ben a nagykarolyi egyházmegyéhez tartozó *Jármii* egyház lelkézi állását nyerte el, a mivel egy-szerre két vágya is teljesült: megtalálni végre az önálló munkálkodás mezejét s közel jutni az édes szülőföldhöz, a mely épen tőszomszédságában fekszik Jármii községének. 14 évig volt jármii pap, a mely idő alatt nemcsak hívei szeretetét nyerte meg, hanem az egyházi közügyek iránt szélesebb körre is kiterjedő érdeklődésével, megnyerő modorával lelkészársai bizalmát is kiérdemelte, kik is őt az egyházmegye tanácsbírói székébe ültették és így egyházmegyéje vezérferfiain sorában elfoglalhatta az őt megillető helyet.

1879-ben az *eöri* egyház hívei foglalták le maguknak szülőtte-földjük buzgó papi emberét, lelkészül választván őt meg. sógora, Kozma József, felsőszabolcsi esperes elhunytá után. Mennyire hivatásos pap volt Elek Dániel, mennyire lelkén viselte ő, hogy szép hivatalának megteleljen: mi sem bizonyítja inkább, mint az a megható benső viszony, a mely ő közötté és hívei között fennállott Szeretet, gondozás, melege érdeklődés hívei iránt; bizalom, tisztelet a hívek részéről a lelkipásztor iránt: tesznek tanubizonyságot az ő valódi papi jelleme mellett. Egyházában nagy körültekintéssel

épített, javított belsőleg és külsőleg egyaránt; most tornyot emelt, majd földet mivelletett; most szeliden intett, majd komoly dorgálásokkal a tévedező lelkekre mélyebben hatott.

Uj örállomásán a felsőszabolcsi egyházmegye közönsége is csakhamar tanácsbíróvá választotta s ezen minőségében az egyházmegye ügyeinek vezetésében, a tanácskozások irányításában, kiküldetések alkalmával hozott bölcs intézkedéseivel maradandó szolgálatokat teljesített viszonzásul azért a bizalomért, a melyet számára élete végéig megtartottak.

Buzgó pap volt Elek Dániel, a kinek nem teher, de gyönyörűség; nem nehéz, de könnyű volt amaz iga, a melyet a Krisztus nevében hordozott, pedig pályája töviseit ő is ismerte, a küzdelmek hullámai őt is ostromolták, a megpróbáltatások vihara neki is nem egyszer utját allotta. Ő azonban el nem csüggedt, meg nem rendült soha, sőt élete vége felé az Isten iránt érzett boldog hálával emlegette sokszor, hogy ha még egyszer pályát kellene választania: újra és újra a szép, a maga ztos papi pályára jutni volna lelkének minden óhaja. És valósággal fáj az ő nemesen érző ideális lelkének, mikor az ifjú papi nemzedék, megrettenve, úgy szólván, mielőtt még küzdenie kellene; békételenkedve, úgy szólván akkor, a mikor még távolról sincs miért: türelmetlen kifakadásokat ejtett el előtte. Mindannyiszor atyailag intette őket, hogy, ugyan mit csináltak volna ti az én időmben, a mikor a káplán fizetett főnökének, csak hogy eltűrje maga mellett? Mit csináltak volna ti, a kik a régi idők kápláni helyzetéhez képest főpapok vagytok? Oh adjatok hálát az Istennek s tanuljátok megbecsülni a pályát, a melyre elsegitett titeket! Lelkében igazán égett az Ur háznak szerelme és még akkor is, a mikor gyengélkedő állapota miatt le kellett mondania arról a gyönyörűségről, hogy szolgálhasson az Urnak az ő szent sátorában: lelke mélyen mindig ott élt a remény: talán még majd megengedi az Isten, hogy a gyülekezet élén buzgó szívvel dicsérhesse az ő szent nevét. . . . Ez a reménye azonban nem teljesült.

A családi tüzhelyet 1867-ben alkotta meg, nőül vévén egyik távoli rokonát, a szintén eöri születésű Pákh Erzsébetet, a kiben feltalálta azt a hü hitvest, a gondos házi nőt, a kinek áldást-hozó tulajdonságait olyan szépen írja le a biblia. E házasságából két leánya született, a kiknek egyike, mint fiatal papné, korai elhunytával okozott bánatot az érzékeny szívü édes apának. Másik leánya szintén papné, a kinek gyermekeiben, az ő szeretve dédelgetett kedves unokáiban sok, sok gyönyörűségét találta. Meglepő, hogy papné volt három nőtestvére is: ime egy igazi ároni-család. Boldog házasságának 29-ik évében elvesztette lelkének felét, szeretett hitvesét és ő egyedül maradt az eöri paróchián. Rideg volt így nagyon az élet s lelke panaszával odajárult az elhunyt hü hitves özvegyiségben élő nővérehez, özv. Stepánné szül. Pákh Eleonóra urnóhoz, a ki megszánta az árván maradt, élte alkonyára jutott ferfiut és így 1896-ban másodizben megnősült, olyan nemes lelkü nő: nyervén ismét feleségül, a ki odaadó szívjóságával, páratlan gyöngédségével, a mint hálás szívvel maga mondotta a megboldogult: „megaranyozta élte alkonyát.“

Ha Elek Dániel egyfelől mint pap, buzgó és fevékeny volt a szó legjobb értelmében: másfelől mint ember szeretetre méltó megnyerő volt mindenekkel szemben. A szív, a kedély embere volt ő, akinek körében felüdült, felfrissült a lélek: szerette is, tisztelte is, a

ki öt valóban ismerte. A hol vigasztalni, a hol biztatni, bátorítani, a hol segíteni kellett: Elek Dániel ott volt mindenütt, miért is a tisztelők egész serege vette őt körül.

Az 1900. év tavaszán nemes szívét megtámadta a betegség és ez időtől kezdve a hatalmas szervezet, a sugár-magas termet megtört s gyengélkedésének fokozódásával övét folytonos aggodalomban tartotta. Majd 1902. április 8-án este 8 órakor győzött felette az enyészet anyala s váratlanul örökre megállította szívének verését, gyászba borítva szeretetteit, rokonait, barátait, tisztelőit, gyászba borítva a pásztorát vesztett eöri egyházat: egy kiváló papi férfiával kevesebb lett a földön, egy nemes lélekkel több lett az égben. . . Elhunytáról övéi és az eöri egyház külön gyászjelentést adtak ki. Temetése ápr. 10-én ment végbe a környékbeli papság részvétele mellett, a mikor is koporsója felett Görömbei Péter felsőszabolcsi esperes mondott imát, Segesváry József nagykarolyi esperes tartott gyászbeszédet s sirjánál Pónus Lajos, eöri s.-lelkész mondott bucsuztatót. És most már ott pihen szeretetei mellett az édes honi hantok alatt a bizton hitt feltámadás boldog reményében. . . A hálás kegyelet, a hü emlékezet örökdjék siri álma felett!

Vas János.

KÜLÖNFÉLÉK.

Az új évnegyed alkalmából kérjük az előfizetési összeg szives beküldését. Különösen kérjük hátralékos előfizetőinket tartozásuk kiegyenlítésére, hogy a lap küldését ne legyünk kénytelenek megszüntetni.

— **Kongrua-ügy.** A július-decemberi félre járó kongrua-szükséglet fedezésére a kellő összeget és az utalványozó jegyzéket a vallás- és közoktatásügyi miniszterium még nem küldte le az egyházkerülethez. A szabályzat ide vonatkozó §-a (3. §.) így szól: „az utalványozás félelvi részletekben előre és pedig január és július hó folyamán fog történni.“ Nem az hát a kötelező, hogy január vagy július hó elején utalványozza a miniszterium az összeget, hanem csak az, hogy a nevezett hónapok folyamán. Az egyházkerületi pénztárban készlet nincs arra, melyből a kongruát előlegezni lehetne. E miatt a nt. lelkész uraknak türelemmel várniok kell, míg a pénz a debreceni adóhivatalnál kifizetésre utalványoztatik. Szolgáljon ez a tudósítás válaszul azoknak, kik a kongrua kifizetését az egyházkerületi pénztárnál levélben sőt sürgönyileg is szükségesnek tartották sürgetni.

— **Előjegyzés** az ev. ref. főgymnasiumba az 1902/3. tanévre. A debreceni ev. ref. főgymnasium I—VIII. osztályaiba, amennyiben egyes osztályokban a létszám az itt tanult növendékekből még be nem telt, az előjegyzés a jövő 1902/3. tanévre július 1-től egész július hó folyamán naponta — vásárnap kivételével — délelőtt 10—12 óráig fog történni. Az ev. ref. főgymn. igazgatósága.

— **Értesítés.** A nagyváradi ev. reform. leányinternátus igazgató bizottsága tudomására hozza az ér-

dekelt szüléknek, hogy az 1902/903-ik iskolai év tartamára leendő elhelyezés iránt a születési, orvosi, újra oltási és iskolai bizonyítvánnyal felszerelt jelentkezők a f. évi augusztus hó 1 napjáig a nagyváradi-ujvárosi ev. ref. lelkészi hivatalnál nyújtandók be. Az intézetbe fölvetetnek azon növendékek, a kik vagy a városi polgári leányiskola vagy a róm. kath. tanítónőképző intézet osztályait mint nyilvános tanulók végezni akarják vagy a női kereskedelmi tanfolyamra iratkoznak be. Az ellátási díj a tiszántuli ev. ref. egyházkerület területén lakó lelkészek és tanítók gyermekei részére 300 kor; a más egyházkerületbeni ev. ref. és ág. ev. lelkészek és tanítók valamint más társadalmi állású szülék gyermekei 400 kor. és a nem protestáns vallású leányok 500 kor. mellett helyeztetnek el. Ezenkívül minden növendék orvosi és butorhasználati díj címén évi 14 koronát fizet; míg a mosatás, tánc és zene-tanítás a szülék külön számláján bent az intézetben történik. Az ellátási díj évnegyedes részletekben előre fizetendő. Megjegyeztetik, hogy az intézet a felügyelő igazgatónön kívül egy német tanítónöt is alkalmaz, hogy a növendékek a német társalgási nyelvet az intézetben elsajátíthassák. Megkeresésekre a fentebb említett lelkészi hivatal felvilágosítással szivesen szolgál.

— **Felhívás.** A tiszántuli ev. ref. egyházkerületi egyházi Értekezlet tagjait tisztelettel kérem, hogy a mennyiben m.-szigeti gyűlésünk, tehát az én évi számadásom benyújtásának ideje is közeledik: hátralékos és folyó évi tagsági díjaikat, — évi 2—2 korona — legyenek szivesek hozzám Debrecenbe (Péterfia 8 sz. a.) lehetőleg mielőbb beküldeni. A kik ezt a f. hó végéig nem teszik meg, azokat külön levélben fogom kötelességök teljesítésére fölkerülni, de mindenesetre óhajtanám értekezeli pénztárunkat az ezzel járó költségtől s magamat is a kellemetlen kötelesség teljesítésétől megóvni. Debrecen, 1902. július 8. Csiky Lajos, értekezleti pénztárnok.

— **Debrecenben 33 évvel ezelőtt érettségizettek találkozója.** Budapestén lakó volt tanulóársaink nevében is baráti bizalommal hívom meg mindazokat, kik Debrecenben 1869. július végén tettünk érettségi vizsgálatot, folyó évi szeptember 21-én reggeli 8 órakor a főiskolában leendő 33 éves találkozóra. Kérem, hogy akik e meghívást már most tudomásul veszik és elfogadják, a további utánjárás kikerülhetése céljából legyenek szivesek e körülményt velem egy levelezőlapon tudatni. Debrecen, 1902. július 10. Csiky Lajos theol. akad tanár.

— **Értesítés.** „Bibliai Képek“ című bibliamagyarazataim II-ik kötete, a nyomda munkatorlódása következtében csak október hó elején jelenhetik meg. Tisztelettel kérem tehát a t. előfizetőket a most jelzett időig várakozásra, a már eddig jelentkezetteket, vagy ezután jelentkezni akarókat pedig a könyv árának (3 k. 50 f.) október elejéig beküldésére. Nagy-Igmánd (postahely Komárom v. m.) 1902. VII./3. Sz. Kiss Károly.

— **A mit a debreceni „Svetits-intézet“ értesítőjéből olvasunk.** Vettük a Svetits-intézet 1901/2. tanévi értesítőjét, melyet az igazgatóság tett közzé. Az intézetben elemi, polgári és tanítónőképző iskola áll fenn, megpótolva egy továbbképző magántanfolyammal. Talán lesz időnk később tüzetesebben is foglalkozni ezzel az értesítővel, addig is azonban három körülmény az, a mire már most meg kell tennünk a kellő észrevételt. Az egyik az, hogy az internatusban a mult

tanévben két ev. református növendék volt elhelyezve. Ezekre nézve az 53-ik lapon az értesítő így szól: „Más vallásu keresztény növendékeket is befogadunk; azonban kijelentjük, hogy minden növendék *kivétel nélkül* köteles magát a házi rendnek alávetni, sőt ez iránt a más vallásu növendékek igen tisztelt szüleitől *határozott nyilatkozatot* kell kérnünk, hogy a gondjainkra bizott gyermekek az igen t. szülők teljes beleegyezésével és hozzájárulásával az intézetben fennálló házi és napi rendekhez magukat mindenben és mindenkor alkalmazzák.“ A házi rend nincs közölve, de a napi rendből (48 lap) ismerünk annyit, hogy „6¹/₂ órákor *szent mise a házi kápolnában*, mely télen fűtve van“ továbbá: „4—4¹/₂ órákor uzsonna, utána *rövid szentségimádás a házi kápolnában*.“ Ezekhez egyelőre nem fűzünk kommentárt. Másik megjegyzésünk az, hogy az értesítő összeállítója sok minden lényegtelen aprólékosságra kiterjeszkedik, de már azt nem tette meg, hogy a más vallásu hitoktatókat névszerint felsorolja. Mi ezt úgy látjuk minden tanintézet értesítőjében, többek közt a debreceni ev. ref. főgymnasium értesítőjében is, a hol is az 56 lapon megtudjuk, hogy a római vallásuak részéről Varju Lajos róm. kath. lelkész, hittanár volt a hitoktató. az izraeliták részéről pedig Krausz Vilmos főrabbi. Harmadik megjegyzésünk pedig az elemi iskolások vallásos oktatására vonatkozik. Nevezetesen az elemi iskolába járó növendékek neve után egynek sincs kitéve a vallásos oktatásból nyert osztályjegyzéke. Izraeliták, ágostai evangélikusok, görög keletiek mind osztályoztattak a hittanból, csak a református növendékek nem. Mi lehet ennek az oka? Igaz, hogy csak hatra megy az ide járt ev. református növendékek száma, de nekünk, kik folytonos veszteségnek vagyunk kitéve, nagy szám ez a hat is. Fel sem akarjuk tenni, hogy a vallásos oktatás körül az előző évi sajnos mulasztás ismétlődött volna; szeretjük gondolni, hogy valami egyéb legyőzhetetlen akadály merült fel az osztályjegyzék közlésében, s már maga az értesítőt közrebocsátó igazgatóság elejét vehette volna minden találgatásnak, ha az előtte is feltűnhetett hiány okára reá mutat bár mily rövidke megjegyzésben. Így, a bizonytalanságban, sajnálattal veszünk tudomást a történt hiány telett, de egyuttal felvilágosítást kérünk az érdekeltektől.

— **Lelkészbekiktatás.** A vésztői egyházban a napokban foglalta el ünnepélyesen a lelkészi állomást Csák Aladár volt peéri lelkész. Az ünnepélyes aktuson jelen volt Dombi Lajos h. esperes is. Itt említjük meg, hogy a mint egy hivatalos levélből láthatuk, a szamos-ujlaki egyház Vásárhelyi Zsigmondot választotta meg lelkészéül, de a ki még nem foglalhatta el idáig új hivatalát.

Tartalomjegyzék: A zsinati törvényanyag terjedelme. Dr. Baltazár Dezső. — Tanügy: Reform. hithűség és áldozatkészség. Padrah Sándor. — Közéletünk: Comáromy Csipkés György kőkoporsó emléke. id. Komlóssy Arthur. — Szinay Gyula Inditványa az egyházi törvények módosítása tárgyában. — Irodalom. — Nekrológ: Elek Dániel. Vas János. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat.

Az államilag segélyezett *békési* ev. ref. főgymnasiumnál betöltendő *természettanrajz-földrajzi* tanári állásra pályázat hirdettetik, melynek javadalma 2400 kor. törzsfizetés és 400 kor. lakáspénz. Az állás betöltése a vall. és közokt. miniszterium jogkörébe tartozik, a kérvények tehát ahoz címzendők. Az alkalmazandó tanár egyelőre ideiglenes minőségűnek tekintetik.

Okleveles pályázók hiányában helyettes tanár alkalmaztatik 1600 kor. díjazás mellett.

Csak ev. ref. vallásu tanárok és tanárjelöltek pályázata fogadtatik el.

Mig a tanintézet teljesen el nem lesz látva tanerőkkel, köteles lesz heti 20—23 órán tanítani és pedig szaktárgyain kívül más rokon tárgyat is.

A pályázati kérvények az életkort, vallást, végzett tanulmányait, eddigi szolgálataikat, védkötelezettségüket és egészségi állapotukat igazoló okmányokkal ellátva jul. hó 25-ik napjáig a *főgymnasium igazgatóságához* küldendők.

Megjegyeztetik, hogy annak idején az állammal kötött szerződés értelmében 2600, 2800, 3200 és 3600 koronás törzsfizetések is fognak rendszeresítettetni.

Békés, 1902. jul. 2.

A főgymn. igazgatótanács elnöksége.

1—2

Pályázati hirdetemény,

a hajdunánási hat osztályu ev. ref. gymnasiumban üresedésbe jött egy rendes tanári állásra. Pályázhatnak a *történelem- és latinnyelvből*, esetleg a *történelem és magyar nyelvből* középiskolai oklevéllel bíró ev. ref. vallásu tanárok és tanárjelöltek.

Évi javadalom: 2400 K. törzsfizetés és 400 K. lakáspénz évnegyedes részletekben előre fizetve; az állami segélyezés tárgyában létrejött szerződés tervezet legközelebb várható jóváhagyása esetén pedig ezen kívül még öt ízben 200—200 K. ötödéves korpótlék és jogosultság

arra, hogy a megválasztandó rendes tanár szolgálati évei arányában a 2600—2800—3200, és 3600 K. törzsfizetéssel javadalmazott fokozatba előlépjen.

Az állandósítás e tanszéken egy évi sikeres működés után történhetik; de e tekintetben a jogot az iskolai előljáróság kizárólag magának tartja fenn.

Nyugdíjigény az 1894-ik évi XXVII. törv.-c. értelmében.

Ha a kijelölt szakokból okleveles és egyébként is alkalmas tanférjak nem jelentkeznének, nem okleveles egyének pályázati kérvényei is figyelembe vétetnek s az ekként megválasztott helyettes tanárnak havonként előre fizetendő 1800 K. évi fizetése leend. Ha azonban időközben oklevelet szerez, *annak bemutatásától kezdve* a rendes tanári illetménynek élvezetébe lép.

Egyenlő képesítés mellett előnyben részesülnek azok, kik a gyorsírást és a francianyelvet is képesek tanítani.

A kellőleg felszerelt t. i. születési, a képesítést, eddigi tanári szolgálatot, hadkötelezettségi viszonyt és egészségi állapotot igazoló okmányokkal ellátott s a h.-nánási ev. ref. Egyháztanács-hoz intézett kérvények f. évi július hó 25-ig alulírott lelkészelnökhöz nyújtandók be.

A megválasztott állását f. évi augusztus hó 29-ig tartozik elfoglalni.

Hajdunánás, 1902. július hó 2-án.

Kállay Imre,
főgondnok.
1—1

Benkő Lajos,
ev. ref. lelkész-elnök.

Pályásat.

A kisujzállási ev. ref. főgymnasium igazgató tanácsa pályázatot hirdet az 1902—3. tanévre egy helyettes tanári tanszékre.

Pályázhatnak a *latin* és *magyar* nyelvből képesített tanárok és tanárjelöltek. Oly pályázók, a kik az *alsófoku számtan* tanítására is birnak készséggel és ezt igazolni tudják, előnyben

részesülnek. Fizetés évi 1600 korona a főgymnasium pénztárából havi előleges részletekben. A kellően felszerelt kérvények alantírt igazgatótanácsi elnöknél f. évi aug 1-ig adandók be.

Kisujzállás, 1902. jul. hó.

Gulyás Lajos,
ig. t. elnök.

Pályásat.

A hajdunánási ev. ref. egyház egy tanító-női állásra pályázatot hirdet. Fizetés: 1040 k. és 160 k. lakbér az egyházi pénztárból negyedévi — előleges — részletekben fizetve, a szolgálat folyamán ötödéves korpótlék államsegélyből. Kötelessége: az ev. ref. egyháztanács által kimutatott osztályban, a tiszántuli ev. ref. egyházkerület tanterve szerint s az ez által elfogadott tankönyvek alapján a tanítás, valamint a női kézimunkának is tanterv szerinti tanítása.

Pályázhatnak ev. ref. vallásu, okleveles tanítónők. A megválasztott működésének első éve próbaévnek tekintetik, mely után — sikeres működése esetén — állandósítását remélheti, bár e tekintetben egyháztanács szabad rendelkezését fenntartja. Pályázati határidő f. évi augusztus 10. Állása folyó évi szept. 1-én elfoglalandó.

A keresztlevéllal, oklevéllel, orvosi- és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok alulírott iskolaszéki elnökhöz nyújtandók be.

Hajdunánás, 1902. június 25.

Pákosdi Lajos,
ev. ref. lelkész, isk. széki elnök.

1—1

Pályásat,

a bihar-nagy-bajomi ev. ref. egyház kisebb leánytanítói állomására.

Javadalom: Két szobából s a szükséges

mellék helyiségekből álló lakáson kívül: 230 korona készpénz, 29 m/m. 67 kgr. buza, 9 m/m. 70 kgr. árpa évnegyedes részletekben pontosan előre fizetve; 12 hold és 836 □ öl szántó föld, (1100 □ ölével számítva) melynek évi haszonbére 360—400 korona. Ezeken kívül egyházi jegyzőségért s az ezzel járó teendőkhöz (egyházi adó kivetése, adókönyv nyilvántartása, gondnoki számadások készítése stb.) 160 korona. *Kötelessége*: a II. és III. oszt. leányiskola tanterv szerinti vezetése; akadályoztatás esetén lelkész helyettesítése, miért is káplán-tanítók a választásnál előnyben részesülnek. A presbyterium fenntartja magának a jogot, hogy megválasztandó tanítót esetleg más osztályok vezetésére alkalmazhassa. Ha megválasztandó tanító orgonázni tud, a hétköznapi reggeli isteni tiszteletek végzéséért 100 korona tiszteletdíjban részesül. Ez azonban csak a mostani kántor-tanítói állomás megüresedéseig tart, a mikor az egyház orgonista-kántort fog választani. Megválasztott tanító egy évi sikeres működés után állandósíttatik. Felszerelt kérvények f. évi augusztus 1-ig alulirothoz küldendők. Az állomás szeptember 1-én foglalandó el.

Bihar-Nagy-Bajom 1902. július 7.

Kozma Zsigmond,
ev. ref. lelkész.

Pályásati hirdetés.

A Szatmárnémeti ev. ref. felsőbb leányiskola igazgatósága pályázatot hirdet egy f. év szept. 1-én betöltendő bentlakó tanítónői állásra. Pályázhatnak a mennyiségtani és természettudományi, esetleg a magyar és németnyelvi szakcsoportra képesített ev. ref. vallásos okleveles, polgári, vagy középiskolai képesítéssel bíró tanítónők. A németnyelv tudása feltétlenül szükséges. A francianyelv tudása, vagy a torna tanításra szóló képesítés előnyben részesít.

Javadalmazás: 1060 korona évi fizetés havi előleges részletekben szabad lakás és teljes ellátás az intézetben. A megválasztott az orsz. középiskolai nyugdíjintézet jogosult és kötelezett tagja.

Kötelessége a megválasztottnak a tanításon kívül a másik bentlakó tanítónővel felváltva az internátusban felügyeletet gyakorolni s a növendékekkel (ezek száma; 12) német nyelven társalogni. Heti órák maximuma: 22.

Pályázati határidő f. év aug. 5.

A pályázathoz szükséges okmányok: 1 keresztlevél, 2 orvosi bizonyítvány, 3 elemi oklevél, 4 polg. iskolai esetleg középiskolai oklevél.

A pályázatok alantírt címére Szatmárra küldendők.

Szatmár 1902. jul. 8.

Rács István,
ev. ref. lelkész s az ig.
tanács elnöke.

1-2

Pályásat.

A sárospataki ev. ref. főiskola igazgatósága pályázatot hirdet egy akadémiái tanszékre, a melyhez a főkönyvtárnoki állás is hozzá van csatolva.

A tanszék tárgyai: 1. A magyar irodalomtörténet, kapcsolatban a magyar prot. irodalom történetével. 2. Művelődéstörténet vagy a körülményekhez képest nevelés és oktatás. Heti óraszám hat. Főkönyvtárnoki teendőit a Kormányzati Rendszabályok 48-ik §-a szabályozza, de naponként egy hivatalos óránál kevesebbet nem tarthat.

Pályázhatnak oly református vallású egyének, a kiknek e tanszékre „doktori képesítettségük és egyszersmind egyetemi előadásokra jogosítottáguk, illetőleg magántanári képesítettségük van; vagy pedig, a kiknek nincs ugyan ilyen képesítettségük, de tudományos munkál-

kodásuk által e tanszékre való képzettségüknek kiválóbb bizonyítékát adták.“

Teljes képesítéssel bíró tanár fizetése 4000 kor. melyből 3400 kor. törzsfizetés, 600 kor. lakásdíj; teljes képesítéssel nem bíró egyén, képesítése megszerzéseig, — a mire három évi határidőt kap, — rendkívüli tanár lesz, 3200 kor. fizetéssel, melyből 2600 kor. törzsfizetés, 600 kor. lakásdíj. A fizetés mindenik esetben öt ötdéves korpótlékkal emelkedik; az első korpótlék 200 kor. a második, harmadik, negyedik 400—400 kor. az ötödik 600 kor. a teljes korpótlék tehát 2000 kor. A más tanintézetnél rendes tanári állásban eltöltött évek úgy a nyugdíjjogosultság, mint a korpótlékek tekintetében beszámíthatnak.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja. Tanári állását 1902. október 1-én kell elfoglalnia; székfoglaló értekezését pedig 1903. szeptember 10-én tartja meg.

A pályázati kérvények keresztlevéllel, életrajzi vázlattal, a védkötelezettség lerovását, a képesítést, az eddigi alkalmazást igazoló okmányokkal s esetleg az irodalmi működést feltűntető kimutatással felszerelve 1902. aug. 31-ig adandók be a főiskola akadémiai igazgatóságához.

Sárospatak, 1902. július 8.

A főiskola igazgatósága.

Pályázat.

A turai segédlelkészi állásra, melyhez 500, azaz ötszáz korona fizetés teljes ellátás van kötve, ezennel pályázatot nyitok. Az állomás azonnal elfoglalható.

Tura, u. p. Nyír-Bogdány 1902. július 11.

Szabó Zsigmond,
ev. ref. lelkész.

Pályázat tanári állásokra.

A máramarosszigeti államilag segélyezett ev. reform. főgimnáziumnál a latin-görögnyelvi és a ref. vallás tanári tanszékekre ezennel pályázat hirdettetik. A tanszékek betöltésének joga a főgimnázium igazgató tanácsát illeti.

A megválasztandó tanárok kötelesek lesznek az illető, esetleg más rokon tantárgyakat heti 20 órán át tanítani, azonkívül az esetleges helyettesítéseket külön díjazásra való igény nélkül teljesíteni, végül tanszékét az ig. tanács által meghatározandó időben megtartandó székfoglaló értekezéssel elfoglalni.

A tanszékek díjazása egyenként 2400 korona törzsfizetés, 400 k. lakpénz és a megfelelő 200—200 koronás ötdéves korpótlék, minél a más állami vagy prot. tanintézetnél eltöltött idő is beszámíthatik. A törzsfizetés fokozatos előléptetéssel 3200 koronáig emelkedhetik.

Pályázhatnak a latin-görög tanszékre középiskolai tanári, a vallás tanári tanszékre az egyházi törvényekben meghatározott képesítéssel bíró, ev. reform. vallású egyének; ezek hiányában oklevéllel még nem bíró tanár segéd tanári minőségben évi 1600 kor. fizetés és 300 kor. lakpénzzel alkalmaztatik. A pályázati kérvények anyakönyvi kivonattal, a képesítést, eddigi tanári esetleg irodalmi működést, valamint a katonai szolgálat teljesítését igazoló okmányokkal s életrajzi adatokkal felszerelve, és a m.-szigeti ev. ref. Lyceum igazgató tanácsához címezve, folyó évi augusztus hó 5-ig alólirotthoz küldendők. A megválasztandó tanárok az orsz. tanári nyugdíjintézet jogosított és kötelezett tagjai lesznek, s tanszéküket f. évi szept. hó 1-én elfoglalni kötelesek.

Máramarossziget, 1902. július 10-én.

Ssikssay Zoltán,
esperes
lyceumi h. gondnok.

Magyarország legrégibb harangöntődéje

Kis-Gejóczben (Ungmege.)

Alapított 1795.

Nagyon sok ajánló levél és kitüntető irat.

Alulírott tudomására hozom a m. tisztelt olvasóközönségnek, hogy öntődémben mindenféle sulyu harangok készítését elvállalom a legolcsóbb ár és legkedvezőbb fizetési feltételek mellett.

Készítek teljesen összehangzó harangcsoportokat vagy egyes harangokat előre meghatározott hangnem szerint, felszerelve vert vagy öntött vaskoronákkal, melyek könnyű járatuak és a tornyot meg nem rázkódtatják. Készítek vasállványokat és régi harangokat újmodoru vaskoronákra átszerelnek. Minden munkámért a legmesszebb menő szavatosságot vállalom. Bármilyen okból nem tetsző harangot feltétlenül visszaveszek és minden költséget azonnal visszatérítik. Árjegyzékkel szívesen szolgálók.

Tisztelettel

baktai Egry Ferencz,
harangöntő.

Hydraulikus (viznyomó) sajtókat

Szőllő-bor készítéséhez legújabb szerkezetben, valamint

Gyümölcs-must

előállításához a nagybani üzemből különösen magas nyomás elérésére

legnagyobb munkaképesség legmagasabb mérvű mustnyerés,

leggyorsabb munka, egyszerű és könnyű kezelés;

Bor- és gyümölcs-sajtókat kézi üzemre.

Szőllő és gyümölcs-zuzókat és szőlő-bogyókat, valamint teljes

Borászati felszereléseket stabil és szállíthatóan,

Széna- és szalma-préseket mint különlegességeket gyárt és szállít felelősség mellett a legújabb és legjobban bevált szerkezetekben

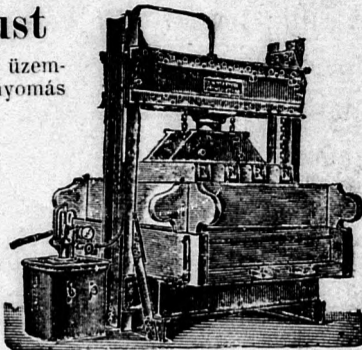
Mayfarth Ph. és Társa

mezőgazdasági gépgyára

BÉCS, II/1. Taborstrasse Nr. 71.

Kimerítő árjegyzék és számos elismerő irat ingyen.

Képviselek és ismét elárúsítók kívántatnak.

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Áruházában levő mindennemű öltönyök, színre, minőségre és olcsóságra nézve első helyen állanak.

Kizárólag csak a tulajdonát képező eredeti modelljei szerint készült fiu- és gyermek ruhák vannak raktáron.

Minden darab saját műhelyében, személyes felügyelete alatt készül.

Az ország minden nagyobb városaiban hatalmas fiók-telepek.

Alapított 1845-ben.

Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debreczenben, főpiac, a főpostával szemben.